

MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCES

Volume 5. 2021. Issue 1-2.

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње
COBISS.CG-ID 32743952

ISSN 2536-5592

Publisher: Center for Geopolitical Studies

Center for Geopolitical Studies

Časopis *Montenegrin Journal for Social Sciences* upisan je u evidenciju
medija, Ministarstva kulture Crne Gore pod rednim brojem **782**.

MJSS

MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCES

Volume 5. 2021. Issue 1-2. Podgorica, December 2021.

Editor in Chief: Adnan Prekić

Editors: Živko Andrijašević, Dragutin Papović, Ivan Tepavčević

International editorial board: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Tvrtko Jakovina, University of Zagreb, Zagreb, CROATIA; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA.

Montenegrin Journal for Social Sciences is indexed in: CEOL - Central and Eastern European Online; ERIH PLUS; Google Scholar; Index Copernicus; CiteFactor; Scientific Indexing Services (SIS); ISRA - Journal impact factor; Electronic Journals Library; ROAD; General Impact Factor; OAJI - Open Academic Journals Index.

Proofreading and lecture in English: Danijela Milićević

Proofreading and lecture in Montenegrin: Miodarka Tepavčević

Address: Danila Bojovića bb 81 400 Nikšić, Montenegro;

E-mail: mjss@ucg.ac.me

www.mjss.ac.me

Prepress and print: Pro file – Podgorica

Circulation: 100 copies

Volume 5. 2020. Issue 1-2. Podgorica, December 2021.

CONTENTS:

MONTENEGRIN-OTTOMAN BORDER RELATIONS AFTER THE BERLIN CONGRESS OF 1878

Ivan TEPAVCEVIC ..... p. 7

AUSTRO-HUNGARIAN INTELLIGENCE SERVICE IN MONTENEGRO (1914–1916)

Milan SCEKIC ..... p. 21

INDEX OF THE CYCLE OF MONEY-THE CASE OF MONTENEGRO

Constantinos CHALLOUMIS ..... p. 41

THE ROLE OF THE MONTENEGRIN PROSECUTOR'S OFFICE IN THE CASE OF DEPORTATION OF REFUGEES

Balša DELIBASIC ..... p. 59

PERCEPTION ON JULY 13 IN MONTENEGRIN NEWSPAPERS AFTER THE WAR OF THE 1990s

Vukadin NISAVIC ..... p. 81

THE BRITISH EMPIRE'S INTEGRATION OF PRECOLONIAL NIGERIA INTO THE BRITISH COLONIAL ECONOMY AND ITS CONSEQUENCES

Olawale Olufemi AKINRINDE, Abdullah Abdulazeez OSUWA ..... p. 99

REVIEWS:

SCIENTIFIC CONFERENCE: POST-SOCIALIST IDENTITY OF MONTENEGRO

Jovan MUHADINOVIC ..... p. 115

A CAPITAL WORK OF UNIVERSAL VALUE–Presentation of the book: The red idea of Montenegro

Milan SCEKIC ..... p. 121

ABOUT METHODOLOGY, STRUCTURE, CONTENT – Presentation of the book: Modern History of Montenegro 1988–2017

Zivko ANDRIJASEVIC ..... p. 127

FLOOD, EARTHQUAKE, SMOG – Presentation of the proceedings:

Contributions to the ecohistory of Bosnia and Herzegovina in the 20th century

Minela RADUSIC ..... p. 135

THE FIRST PRESIDENT OF SLOVENIA– Presentation of the book: Milan Kučan - The first president of Slovenia

Amel DURUTLIC ..... p. 141

THE ALTERNATIVE – Presentation of the book: An alternative history of Serbia

Milan SCEKIC ..... p. 147

PROCEEDINGS: MONTENEGRO THREE DECADES AFTER THE DEMOLITION OF THE BERLIN WALL

Vukadin NISAVIC ..... p. 153

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS ..... p. 159

Glavni i odgovorni urednik: Adnan Prekić

Urednici: Živko Andrijašević, Dragutin Papović, Ivan Tepavčević

Međunarodni uređivački odbor: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Tvrtko Jakovina, University of Zagreb, Zagreb, CROATIA; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA.

Montenegrin Journal for Social Sciences indeksira se u sljedećim naučnim bazama: CEOL - Central and Eastern European Online; ERIH PLUS; Google Scholar; Index Copernicus; CiteFactor; Scientific Indexing Services (SIS); ISRA - Journal impact factor; Electronic Journals Library; ROAD; General Impact Factor; OAJI - Open Academic Journals Index.

Lektura i korektura na engleskom: Danijela Milićević

Lektura i korektura na crnogorskom: Miodarka Tepavčević

Adresa: Danila Bojovića bb 81 400 Nikšić, Crna Gora;

E-mail: mjss@ucg.ac.me

www.mjss.ac.me

Priprema i štampa: Pro file – Podgorica

Tiraž: 100 primjeraka

Volume 5. 2020. Issue 1-2. Podgorica, December 2021.

SADRŽAJ:

POGRANIČNI ODNOSI IZMEĐU CRNE GORE I OSMANSKOG CARSTVA NAKON BERLINSKOG KONGRESA 1878.

Ivan TEPAVČEVIĆ ..... str. 7

AUSTROUGARSKA OBAVJEŠTAJNA SLUŽBA U CRNOJ GORI (1914–1916)

Milan ŠČEKIĆ ..... str. 21

INDEKS KRETANJA NOVCA-SLUČAJ CRNE GORE

Constantinos CHALLOUMIS ..... str. 41

ULOGA CRNOGORSKOG TUŽILAŠTVA U SLUČAJU DEPORTACIJA IZBEGLICA

Balša DELIBAŠIĆ ..... str. 59

PERCEPCIJA 13. JULA U CRNOGORSKIM NOVINAMA NAKON RATA DEVEDESETIH

Vukadin NIŠAVIĆ ..... str. 81

INTEGRACIJA PRETKOLONIJALNE NIGERIJE U BRITANSKU KOLONIJALNU EKONOMIJU I NJENE POSLJEDICE

Olawale Olufemi AKINRINDE, Abdullah Abdulazeez OSUWA ..... str. 99

PRIKAZI I OSVRTI:

NAUČNA KONFERENCIJA: POST-SOCIJALISTIČKI IDENTITET CRNE GORE

Jovan MUHADINović ..... str. 115

KAPITALNO DJELO UNIVERZALNE VRIJEDNOSTI– Prikaz knjige:
Crvena ideja Crne Gore

Milan ŠČEKIĆ ..... str. 121

O METODOLOGIJI, STRUKTURI, SADRŽAJU – Prikaz knjige:

Moderna istorija Crne Gore 1988–2017

Živko ANDRIJAŠEVIĆ ..... str. 127

POPLAVA, ZEMLJOTRES, SMOG – Prikaz zbornika radova:

Prilozi ekohistoriji Bosne i Hercegovine u 20. stoljeću

Minela RADUŠIĆ ..... str. 135

PRVI PREDSDJEDNIK SLOVENIJE – Prikaz knjige:

Milan Kučan – Prvi predsjednik Slovenije

Amel DURUTLIĆ ..... str. 141

ALTERNATIVE – Prikaz knjige: Alternativna istorija Srbije

Milan ŠČEKIĆ ..... str. 147

ZBORNIK RADOVA: CRNA GORA TRI DECENIJE NAKON RUŠENJA

BERLINSKOG ZIDA

Vukadin NIŠAVIĆ ..... str. 153

UPUTSTVA ZA AUTORE ..... str. 159

Review

ZBORNİK RADOVA SA NAUČNE KONFERENCIJE:
CRNA GORA TRI DECENIJE NAKON RUŠENJA BERLINSKOG ZIDA
– od AB revolucije do NATO-a

Matica crnogorska, Podgorica, 2020. str. 172.

Vukadin NISAVIC

Istraživač, Centar za Geopolitiku, Nikšić, Crna Gora
email: vulenisavic@live.com

Zbornik *Crna Gora tri decenije nakon rušenja Berlinskog zida – od AB revolucije do NATO-a*, objavljen 2020. godine u izdanju Matice crnogorske, sadrži radove sa međunarodnog naučnog skupa održanog u Nikšiću, novembra 2019. godine. U Zborniku se ukupno nalazi sedam radova, koji sa različitog stanovišta tretiraju političke, ekonomske i kulturne fenomene i procese smještene između dva u naslovu navedena događaja. U radu *Politička, ekonomska i društvena situacija u Crnoj Gori uoči AB revolucije* dr Dragutin Papović je analizirao crnogorsku socioekonomsku i političku krizu, koja je dovela društvo do predrevolucionarnog stanja i omogućila događaje iz 1989. godine. U radu je prikazano loše stanje u kome se nalazila crnogorska privreda, što se ujedno odražavalo i na političku nestabilnost. Naročito je za privredu bila teška 1987. godina u kojoj su 204 Organizacije udruženog rada poslovale sa gubitkom, a crnogorska privreda imala gubitak od 116,78 milijardi dinara. Crnogorsko političko rukovodstvo, sa druge strane, iako svjesno političkih, društvenih i privrednih problema nije ništa konkretno učinilo kako bi ih riješilo. Pošto nije došlo do uklanjanja uzroka destabilizacije, bilo je samo pitanje vremena kada će kriza, koja se sve više produbljivala, dobiti svoje razrješenje.

Politička i socioekonomska kriza odrazila se i na slabljenje ideološke dominacije komunističke partije, što je dalo prostora intenzivnijem djelovanju vjerskih zajednica u Crnoj Gori. Tim istraživačkim pitanjem bavi se dr Adnan Prekić, i u radu *Vjerske zajednice u Crnoj Gori u drugoj polovini 80-ih godina XX vijeka* podsjeća da je djelovanje vjerskih zajednica nakon rata marginalizovano, kao i da

su politička sporenja nakon Ustava 1974. aktuelizovala pitanja o položaju naroda u federaciji. To će dovesti do buđenja nacionalizama, što daje prostor i crkvi kao konzervativnoj organizaciji za ozbiljnije angažovanje u društvu. Prekić analizom arhivske građe primjećuje da partijski izvještaji bilježe intenziviranje aktivnosti sve tri vjerske zajednice, a vlasti im između ostalog zamjeraju nacionalizam, poistovjećivanje nacionalnog i vjerskog, učestalost obreda i vjerskih okupljanja i povećani uticaj na mlade. Međutim, u AB revoluciji nema angažovanja ni Srpske pravoslavne crkve ni ostalih vjerskih zajednica. Razlog tokvom stanju autor nalazi u tome što sukob crnogorske države sa pravoslavnom crkvom nije bio i sukob sa lokalnim klerom (na koje je država imala uticaja i preko svojih udruženja pravoslavnih sveštenika), već sa vrhom crkvene organizacije sa mitropolitom Danilom Dajkovićem na čelu, koji je bio eksponent političkih i intelektualnih struktura iz Beograda.

Nakon AB revolucije u Crnoj Gori je uveden višepartijski sistem. Kako su izgledale početne političke borbe partija 90-ih godina, prikazao je mr Ivan Tepavčević u radu *Crnogorski višepartizam u posljednjoj deceniji XX vijeka*. U radu koji obiluje faktografijom prikazani su svi izbori između 1990. i 1998. godine, kojih je ukupno bilo deset. Brojni podaci detaljno ilustruju političku situaciju prve decenije višepartizma preko broja osvojenih mandata, procenata osvojenih glasova, nelogičnosti izbornog sistema, osobnosti izbornih kampanja, a na kraju su date i tabele koje prikazuju uticaj cenzusa na rasipanje glasova i osvojene mandate.

Sa stanovišta političke teorije crnogorsku trodecenijsku putanju od AB revolucije do NATO pakta je analizirao prof. dr Dragutin Lalović u radu *Krivudavi postjugoslavenski prijelaz iz autoritarnog „staroga” u demokratski „novi režim” (prilog razumijevanju crnogorske novije povijesti 1989–2019)*. Na samom početku autor preispituje kriterijume za analizu socijalističkih i postsocijalističkih političkih sistema. Naročito je zanimljiva problematizacija pojma tranzicije, zato što se zasniva na teleološkom shvatanju istorijskih procesa. Kao prikladniji ističe se Nojmanov kriterijum subjektivnih čovjekovih prava (ličnih, društvenih, političkih i socijalnih) čija je razvijenost najbolji pokazatelj statusa političkog sistema. Pored toga, ukazuje se i na promjenu koja je nastupila u teoriji politike nakon pada Berlinskog zida 1989. godine na temelju ideja njemačkog sociologa Ulriha Beka i njegove teorije refleksivne organizacije. Analiziranjem političke i društvene situacije u Jugoslaviji nakon Ustava iz 1974. godine, konstatovana je disfunkcionalnost njenog sistema, naročito usljed

postojanja dvije strukturne (pozicija pokrajina i status JNA) i dvije teorijske slabosti (odumiranje države naročito njenih ekonomskih funkcija, i podređenost države partiji). U radu su istaknuta i četiri momenta ključna za razumijevanje crnogorske „tranzicije”. Prvi momenat je odbijanje Crne Gore da se nakon dezintegracije SFRJ konstituiše kao samostalna država. Drugi momenat predstavlja osobenost da tranzicija prema suverenoj državi i demokratiji nastaje nakon sloma „srpskog hegemonističkog projekta” 1996/97. godine. Na trećem mjestu se ističe da obnova nezavisnosti 2006. godine nije bila samo puko osamostaljenje jedne države, već i odluka da se ona konstituiše na principima progresivnog, evropskog političkog nasljeđa. Na kraju je problematizovan izostanak riječi „republika” iz zvaničnog naziva Crne Gore, što je, kako autor smatra, posljedica nedostatka istorijske svijesti i zanemarivanja crnogorske republikanske političke tradicije.

Prof. dr Gordana Đurović u radu *Od rušenja Berlinskog zida do razvoja “Berlinskog procesa”: dezintegracija jugoslovenskog tržišta i reintegracija Crne Gore u savremene međunarodne ekonomske odnose* daje sistematičnu analizu karakteristika i problema crnogorske ekonomije naročito se bazirajući na period od dezintegracije SFRJ do obnove nezavisnosti 2006. godine. Nesumnjivo da je Crna Gora u socijalističkoj Jugoslaviji ekonomski napredovala, ali su se slabosti ekonomskog sistema pokazale 80-ih godina. Govoreći o osobenostima crnogorske ekonomije, autorka ističe veliku zavisnost od uvoza i unutrašnjeg tržišta SFRJ, što je nakon nestanka Jugoslavije snažno pogodilo crnogorsku ekonomiju. U radu su objašnjeni ključni izazovi sa kojima se suočila Crna Gora nakon dezintegracije SFRJ. Na prvom mjestu to je bio prelazak na tržišnu logiku i sistem privređivanja, zatim prekidanje privrednih i poslovnih veza sa ostalim republikama u SFRJ, ekonomska blokada 1991/92. godine, kao i vojna intervencija NATO-a. Prevazilaženje prethodno navedenih „iskušenja” vodilo je ka ekonomskom osamostaljivanju Crne Gore, koje je predstavljalo „iskušenje” za sebe. Jedan od značajnijih momenata na tom putu biće preuzimanje njemačke marke, koja se počela koristiti u platnom prometu. Crna Gora je napredovala na putu ekonomskog osamostaljenja, što se vidjelo nakon formiranja državne zajednice SCG, kada se dva različita ekonomska sistema nijesu mogla harmonizovati. Posljednji dio rada posvećen je ekonomskom razvoju Crne Gore nakon obnove nezavisnosti 2006. godine u kontekstu procesa evropskih integracija.

Analitičar Rade Bojović, koji je u različitim formama bio aktivni učesnik

političkog života Crne Gore posljednjih 30 godina, osvrnuo se u radu *Crna Gora u vrtlogu bespokojne i opresivne post-Jugoslovenske stvarnosti, političke refleksije o nekim prelomnim događajima, na najznačajnije političke događaje od 1989. do 2019. godine*. Naročito je vrijedno Bojovićeva ukazivanje na posljedice koje je AB revolucija imala na političko i društveno biće Crne Gore, kao što su: dominacija vladajuće partije, nedovoljna demokratičnost, kriza identiteta, zloupotrebe u privrednim poslovanjima, kao i moralno propadanje društva. Značaj raskida dijela crnogorskih vladajućih krugova sa Miloševićem je za autora nesporan, ipak obnova nezavisnosti je proces koji se mogao odigrati ranije. Kritički je analizirana polarizovana situacija koja je nastala nakon 2006. godine. Istaknuto je nepostojanje konsenzusa između političkih struktura oko suštinskih društvenih i političkih pitanja države Crne Gore. Sa jedne strane, problem vladajućih struktura se ogleda u partitokratiji i onim negativnim posljedicama koje je prate, a sa druge strane se nalaze regresivne unionističke snage, koje su razvile animozitet prema nezavisnosti Crne Gore i nacionalnoj i kulturnoj samobitnosti Crnogoraca, što predstavlja jedno problematično političko stanje iz koga je potrebno naći izlaz, kako bi se došlo do političkog, društvenog i ekonomskog boljitka. Kao moguće rješenje Bojović vidi evro(atlanske) integracije, koje mogu pomoći opšti proces emancipacije crnogorskog društva i olakšati rješavanje unutrašnjih političkih konflikata.

Posljednji rad u Zborniku, *Evropski kulturni identitet i Crna Gora: fizičke i imaginarne granice*, prof mr Janka Ljumovića, promišlja kulturne mogućnosti jednog društva, koje su se pojavile nakon pada Berlinskog zida. U Evropi se nakon 1989. godine ukazao prostor za novo kulturno povezivanje, dok su na zapadnom Balkanu primjetni „zidovi” i nakon trideset godina izgrađeni od mitologizacije i tradicije. U radu se ističe značaj koji može imati pozorište u političkom dijalogu jednog društva, mada je, sa druge strane, opravdano problematizovati i kapacitetnost jednog društva da povede takav dijalog. Nedostaci poput jedne crnogorske studije kulture ili nedovršenosti političke, akademske i kulturne elite koja želi insistirati samo na tradicijskom elementu identiteta, ne mogu pomoći samorazumijevanju jedne političke zajednice.

Pad Berlinskog zida simbolično je označio kraj jednog perioda u evropskoj istoriji, a istovremeno početak novih društvenih i političkih procesa. Obilježavanje tridesetogodišnjice ovog događaja predstavljao je i povod da se promisli i posljednjih trideset godina crnogorske istorije naučnom konferencijom u Nikšiću u organizaciji

Filozofskog fakulteta UCG, Matice crnogorske i Centra za Geopolitiku. Rezultat toga je Zbornik o kome je bilo riječi, u kome su kroz radove preispitani različiti događaji i procesi, koji su dominantno oblikovali dinamiku društvenih i političkih kretanja u Crnoj Gori od AB revolucije do ulaska u NATO. To je urađeno analizom fenomena sa stanovišta istorije, ekonomije, politikologije i kulture, što je doprinijelo cjelovitijem sagledavanju transformacija kroz koje su crnogorsko društvo, politička elita, ekonomija i kultura prolazili i kroz koje i dalje prolaze.